

TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNDE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI: ROLLERİ VE KATKILARI

Ömer UYANIK¹

Makale Bilgisi	Özet
Derleme Makalesi	Bu çalışmada küreselleşme, sanayileşme sonucu ortaya çıkan ve sosyal hizmet alanının olmazsa olmazı Sivil Toplum Kuruluşlarının Türk Eğitim Sistemi içerisinde nasıl ve ne şekilde yer aldığı, rolleri ve katkılarının neler olduğu incelenmiştir. Sosyal hizmetin profesyonel bir meslek/alan olarak ortaya çıktığı 1900'li yılların sonrasında, özellikle 1929 Ekonomik krizi sonrasında önem kazanan sendikalaşma ve büyük (üye sayısı fazla) sivil toplum kuruluşlarının, insan yaşamının her alanında olduğu gibi eğitim alanında da önemli bir yere sahip olduğu görülmüştür.
<i>Makale Geçmişi:</i>	Eğitim bir toplumun kültürünü, geçmişini bir sonraki kuşağa aktarılmasını sağlamanın yanında, toplumun geleceğini de şekillendirmektedir. Bu nedenle toplumlar kendini yöneten devletlerin oluşturdukları Milli Eğitim Sistemleri ile eğitim görmekte ve şekil almaktadır. Dünya üzerindeki her millet, kendi milli değer, kültür ve yargılarını bu milli eğitim sistemleri ile kuşaktan kuşağa aktarmaktadır. Türk Eğitim Sistemi de Türk milli değer, kültür ve yargılarını kuşaktan kuşağa aktarmayı sağlayan milli eğitim sistemini oluşturmaktadır. Sivil Toplum Kuruluşlarını tanımak ve tanımlamak için sivil toplum olgusunu algılamak gerekmektedir. Sivil toplum kavramı yaşanan zamana göre farklı tanımlar almış, farklı kavramlar yerine kullanılmıştır. Eski Yunan döneminde sivil toplum olgusu farklı, sanayileşme döneminde farklı tanımlanmış ve günümüzde farklı tanımlanmaktadır. Genel olarak sivil toplum; devlet dışında siyasal, toplumsal, sosyal, kültürel, ekonomik ve birçok sebepler ile bir araya gelen gönüllü kuruluşlara denilmektedir.
Başvuru 17.12.2020	Sivil toplum ile eğitim sistemi birbiri ile alakası olmayan kavramlar gibi görünse de önemli kesişme noktaları olan kavramlardır. Her iki olgu da içinde buldukları toplumun yaşayışını, ilerleyişini, gelişimini ve geçmişini ele almaktadır. Hem sivil toplum hem de eğitim sistemi toplumun daha iyi şartlarda yaşamasını hedeflemektedir. İşte bu nedenle sivil toplumun eğitim sistemi içerisinde Sivil Toplum Kuruluşları aracılığıyla yer almaktadır. STK'ların Türk Eğitim Sistemi içerisinde yer almasının hem eğitim sistemine hem de sivil topluma fayda sağladığı görülmektedir. Bu çalışmada literatür taraması yoluyla veriler toplanmıştır. Yapılan inceleme ve değerlendirme sonucunda ise birçok sivil STK'nın Türk Eğitim Sistemi içerisinde yer aldığı görülmüş olsa da küresel ve ulusal alanda gerçekleşen değişim ve gelişimler bize STK'ların daha fazla Türk Eğitim Sistemi içerisinde yer alacağı öngörülmektedir.
Kabul 15.08.2021	
<i>Anahtar Kelimeler:</i>	
<i>Eğitim sistemi,</i>	
<i>Türk eğitim sistemi,</i>	
<i>Sivil toplum,</i>	
<i>Sivil toplum kuruluşları</i>	

¹ Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi- Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Balıkesir, Türkiye, uyanikomer26@gmail.com, ORCID: 0000-0002- 2234-3325

NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS IN THE TURKISH EDUCATION SYSTEM: THEIR ROLES AND CONTRIBUTIONS

Article Information	Abstract
Review Article	<p>In this study, how and in what form Civil Society Organizations, which emerged as a result of globalization and industrialization and which are indispensable for social service, are included in the Turkish Education System, and what their roles and contributions are examined. After the 1900s, when social work emerged as a professional profession / field, it has been observed that unionization and large non-governmental organizations, which gained importance especially after the 1929 economic crisis, have an important place in the field of education as in every field of human life. Education shapes the future of the society as well as ensuring the transfer of a society's culture and past to the next generation. For this reason, societies receive education and take shape with the National Education Systems established by self-governing states. Every nation in the world transfers its national values, culture and judgments from generation to generation through these national education systems. The Turkish Education System constitutes the national education system that enables the transfer of Turkish national values, culture and judgments from generation to generation. It is necessary to perceive the phenomenon of çivil society in order to recognize and define Civil Society Organizations. The concept of çivil society has taken different definitions according to the time lived and has been used instead of different concepts. The phenomenon of civil society was different in the ancient Greek period, in the industrialization period, and today it is defined differently. Although civil society and education system seem like concepts that are not related to each other, they are concepts that have important intersections. Both facts deal with the life, progress, development and past of the society they are in. Both civil society and education system aim for the society to live in better conditions. This is why civil society is included in the education system through Civil Society Organizations. It is seen that the inclusion of NGOs in the Turkish Education System benefits both the education system and the çivil society. As a result of the examination and evaluation, it is predicted that NGOs will be included in the Turkish Education System more.</p>
<i>Article History:</i>	
Received 17.12.2020	
Accepted 15.08.2021	
<i>Keywords:</i> Education System, Turkish education system, Civil Society, Non-Governmental Organizations	
<hr/> Kaynakça Gösterimi: Uyanık, Ö. (2021). Türk eğitim sisteminde sivil toplum kuruluşları: rolleri ve katkıları. <i>Eğitim Yönetimi ve Politikaları Dergisi</i> , 2(2), 14-24. <hr/>	

1. GİRİŞ

Bireyin doğumu ile başlayan ölümüne kadar süren, amaçları önceden belirlenmiş, istendik yönde davranış değiştirmeyi esas alan sürece eğitim denilmektedir. Eğitim ile bireylerin yaşanabilir olumsuz davranışları olumlu yönde değiştirilerek, bireyin daha kaliteli ve verimli bir yaşam sürmesi beklenir (Yeşilyaprak, 2011:16). İnsan psikososyal bir varlıktır. Dünyaya geldiğinde kavuştuğu bedeni yaşamı için yeterli değildir. Aynı zamanda içine doğduğu toplumsal çevre ile yaşamayı öğrenmeli ve bu çevre ile etkileşim halinde bir hayat sürmelidir. Dünya sürekli gelişen ve değişen bir yapıya sahiptir. Dünyadaki bu değişim ve gelişimler doğal olarak bireylerin de davranışlarında değişiklikler meydana getirmektedir. Bu değişimlerin istendik yönde kalıcı olması, gelişmelere ayak uydurabilmesi ancak eğitimle mümkün olmaktadır (Çelen, Çelik ve Seferoğlu,2011:766).

Eğitim, bireyin dünyaya geldiği aileden itibaren başlar, yaşam sonuna kadar devam eder. Ancak eğitimin en önemli kısmı bir toplumsal yapı olan okullarda geçmekte ve yaşanmaktadır. Okullar toplumların kendi kültürlerini, geçmişlerini, gelenek ve göreneklerini, kısaca tüm yaşantılarını gelecek nesillere aktarmak ve gelecekte toplumu daha iyi bir konuma getirmek için çalışan bir toplumsal yapıdır. Bu toplumsal yapılarda verilen eğitim, sistemsel bir yapıyı içermektedir. Eğitim sistemi ise toplumun kendisini yöneten kişi ve ya kişilerin oluşturduğu devlet yapısı (hükümet) doğrultusundadır. Eğitim sistemi toplumu yönlendirdiği gibi toplumda eğitim sistemini yönlendirmektedir. Bu da eğitim sistemine sivil toplum adı verilen olgunun dâhil olması ile mümkün olmaktadır. Sivil toplum birçok farklı tanımı olan bir kavramdır. Geçmişten günümüze kadar farklı anlamlara gelmiş olan bu kavram günümüzde kısaca toplumun kendini yönetenlerden (devletten) bağımsız, özgür düşünen ve hakkını savunan toplumu ifade etmektedir (Aslan, 2010:23). Sivil toplum ise taleplerini karşılamak adına bazı ilke ve esaslar çerçevesinde bir araya gelerek Sivil Toplum Kuruluşlarını (STK) oluşturmaktadır. Böylece sivil toplum, oluşturdukları STK'lar aracılığıyla taleplerini ve isteklerini iletmek, haklarını almak için daha fazla söz sahibi olmaktadır. 1900'li yıllar sonrası gelişen ve günümüzde önemli bir yere sahip olan STK'lar Türk Eğitim Sistemi içerisinde de oldukça önemli bir noktadadır. Türk Eğitim Sistemi içerisinde yer alan STK'ların neler olduğu, rolleri ve katkıları bu çalışmanın ana konusunu oluşturmaktadır.

1.1.Türk Eğitim Sistemi Olgusu

Eğitim; bir toplumun vazgeçilmez bir olgusudur. Toplumlar belirli kurallar ve esaslar çerçevesinde bir araya gelmiş insanların oluşturduğu sosyal yapılardır. Bu insanların bir araya gelmesinde en önemli etken ise ortak noktaları olmasıdır. Toplumun oluşturan bireylerin ortak noktalarını gelecek nesillere aktarması gerekmektedir. Böylece içerisinde yaşadıkları toplumu ileride de bir arada tutmaları mümkün olacaktır. Toplumun en küçük yapısal birimi ailelerdir (Yaşar Ekici, 2014: 210). Aile evrensel bir sosyal ve toplumsal yapı olmasına rağmen milletten millete, toplumdaki topluma yapısal farklılıklar göstermektedir. Eğitim, bireyin dünyaya geldiği andan itibaren başladığı bir süreçtir. Bu nedenle toplumdaki topluma yapısal farklılıklar gösteren aile olgusu, ailelerde başlayan eğitimin de farklı olacağını bizlere göstermektedir. Yaşar Ekici (2014: 217)'e göre: toplumu oluşturan aile kurumunda verilmeye başlanan bu eğitimler toplumun en temel toplumsal değerlerini oluşturmaktadır. Toplumsal yapı ve toplumsal düzenin sürekliliği için bu durum oldukça önem arz etmektedir. Aileler, toplumsal yapı ve düzene şekil verdiği gibi toplumsal yapı ve düzen de aileye şekil vermektedir. Toplumun içerisinde yer alan bu sosyal yapılar (aile) içerisinde dünyaya gelen bireyler, ortak noktalarını oluşturan kültürel anlamlarını, davranış biçimlerini, eğitim biçimlerini, dillerini, düşüncelerini vb. gibi etkenleri aile içerisinde öğrenmektedir (Dikeçligil, 2012: 24).

Yukarıda da bahsedildiği gibi her toplum kendi toplumsal yapısı ve düzenini sürdürmeyi hedefler. Ailede başlayan eğitim süreci okul adı verilen toplumsal kurumlarda devam etmektedir. Okullar ailede yer alan bireylerin bir araya geldiği toplumu yönetenler tarafından planlanan eğitim ve öğretimin verildiği yapılardır. Burada önemli iki nokta bulunmaktadır. Birincisi aile eğitimi sonrası bir araya gelen bireylerin okulu oluşturmaları, diğeri de okulda verilen eğitimin toplumu yönetenler tarafından planlanması ve aktarılmasıdır. Her toplum kendi değerlerini, yapılarını kısacası topluma ait tüm ortak nokta ve olgularını gelecek kuşaklara aktarırken Milli Eğitim Sistemlerini de kullanmaktadır (Kahraman ve Karip, 2019:713). Milli Eğitim Sistemi tüm toplumlarda yer alan bir sistemdir ve toplumdaki topluma farklılıklar göstermektedir.

Türk Milli Eğitim Sisteminin yapısı, özellikleri ve görevleri 1739 Sayılı Milli Eğitim Bakanlığı Temel Kanunu'nda açıklanmıştır. Bu kanun, Türk Milli Eğitim Sisteminin amaçlarını genel ve özel amaçlar olarak belirlemiş ve tanımlamıştır.

1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'na (1973) göre genel amaçlar:

Türk Milletinin bütün fertlerini,

1. (Değişik: 16/6/1983 - 2842/1 Md.) Atatürk inkılap ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, insan haklarına ve Anayasamızın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devleti

olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;

2. Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;

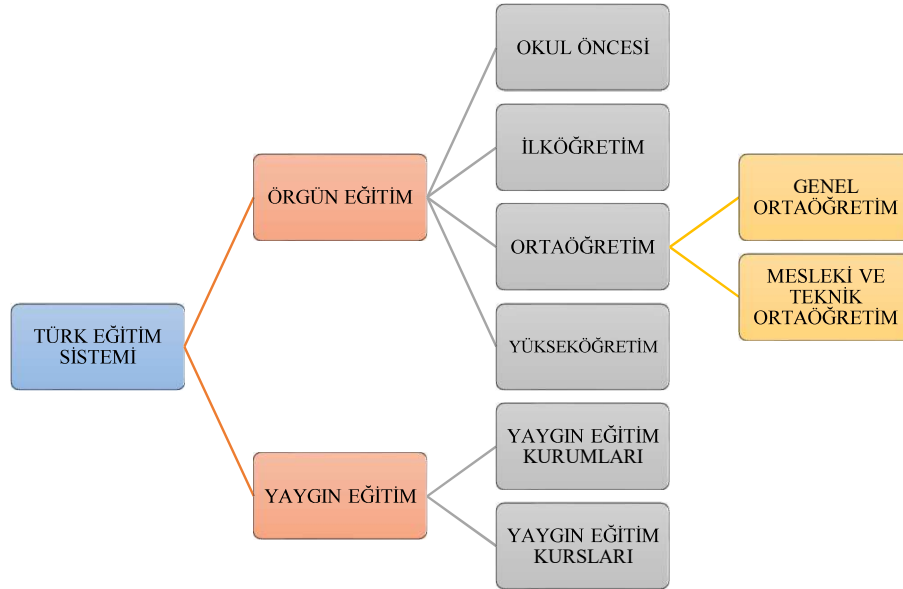
3. İlgî, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak;

Böylece bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan milli birlik ve bütünlük içinde iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk Milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmak;

olarak açıklanmıştır. Bu amaçlar doğrultusunda bakıldığında, bir toplumun milli, ahlaki ve tüm ortak değerlerini gelecek nesillere aktarmak adına planlı ve amaçlı bir milli eğitim sistemi oluşturulduğu görülmektedir. Yine genel amaçların son kısmında yer alan Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak gibi toplumsal amaçlara vurgu yapması da milli eğitim sistemlerin toplum üzerindeki hedeflerini ortaya koymaktadır.

Türk Eğitim Sistemini yakından tanımak çalışmanın ana konusu olan Sivil Toplum Kuruluşlarının (STK) sistem içerisindeki yeri, rolü ve katkılarını anlamak için oldukça önem arz etmektedir. Türk Eğitim Sistemi, örgün ve yaygın eğitim olarak iki ana yapıdan oluşmaktadır. Örgün eğitim, okul öncesi eğitimi, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarını, yaygın eğitim ise örgün eğitim yanında veya dışında düzenlenen eğitim faaliyetlerinin tümünü kapsar (Millî Eğitim Temel Kanunu, 1973). Türk Eğitim Sisteminin genel yapısı Şekil 1.de gösterilmiştir.

Şekil 1. Türk Eğitim Sistemi Genel Yapısı

Kaynak: 1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu, 1973

Türk Eğitim Sisteminde yer alan ilkeler STK'ların Türk Eğitim Sistemindeki yeri adına oldukça önem arz etmektedir. Türk Eğitim Sisteminde; genellik ve eşitlik, Ferdin ve Toplumun İhtiyaçları, yöneltme, eğitim hakkı, fırsat ve imkân eşitliği, süreklilik, bilimsellik, demokratiklik, planlılık, karma eğitim gibi ilkeler yer almaktadır. Türk Eğitim Sistemi, kendisini oluşturan öğrenci, veli, öğretmen, toplum gibi unsurlar ile etkileşim halindedir. Bu nedenle Türk Eğitim Sistemi sadece yapısal olarak mevzuatlar, planlar ve amaçlardan oluşmaz aynı zamanda beşeri bir sistem olan birey ve toplum ile de iç içedir.

1.2. Değişen Sivil Toplum Olgusu ve Sivil Toplum Kuruluşları

Sivil Toplum kavramı (olgusu) oldukça eski bir kavramdır. Karataş (2008: 11)'e göre sivil toplum kavramı köken olarak eski (Antik) Yunan'a ve Ortaçağ'a kadar dayanmaktadır. Bu yönüyle çok eski ve çok yönlü bir olgudur. Kanılmaz (2017: 3) sivil toplum olgusunu içinde bulunduğumuz çağın gündemi olduğunu ve köken olarak bakıldığında Fransızca ve Latince olan "Civil" kelimesinden geldiğini belirtmektedir. Çoğu Avrupa ülkesinde medeni ve kibar anlamına gelmesine karşı Türkçeye "sivil" olarak geçen bu kavram medenilik ve asker dışında olunma durumu gibi birçok anlama gelmektedir (Kanılmaz, 2017: 3). Sivil ve toplum kelimelerinin oluşturduğu sivil toplum ise Kanılmaz (2017)'e göre zamana ve kişilere göre farklı olguları ifade etmiştir.

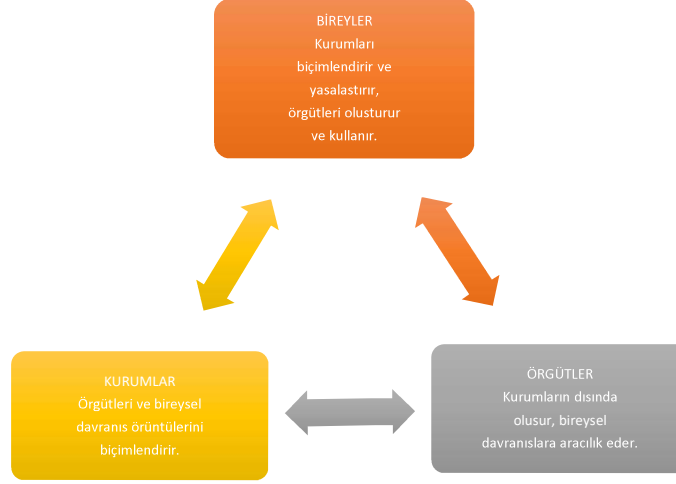
Sivil toplum olgusu, insanın toplumsal bir yapı içerisinde yer almaya başladığı zamandan günümüze kadar sürekli gündeme gelen bir olgudur. Bu olgu Antik Yunan döneminde Aristo ile bilimsel bir anlam kazanmıştır (Karataş, 2008: 12; Kanılmaz, 2017:3; Kılıç, 2012: 17). Aristoteles, sivil toplum olgusunu yurttaşların ve kentlilerin oluşturduğu bir katılma ve söz sahibi olmak süreci olarak tanımlamıştır (Kılıç, 2012: 17). Aristo'nun eserlerinde doğrudan sivil toplum kavramı yer almamaktadır. Bu kavramın yerini tutan "Politike Koinonia" kavramını kullanmış ve bu kavram siyasal toplum anlamında geçmektedir (Aslan, 2010: 190). Her ne kadar sivil toplum kavramı doğrudan Aristo kaynaklarında geçmese de genel hüküm sivil toplum olgusunun başlangıcını Aristo olarak kabul etmektedir (Karataş, 2008:12; Kılıç, 2012: 18). Aristoteles'te modern, ilkel olmayan, medeni bir olguyu ifade eden sivil toplum kavramı, toplumu oluşturan tüm bireylerin kapsayan siyasal toplumu ifade etmektedir (Aslan, 2010:191).

Sivil toplum kavramı orta çağa geldiğinde günümüz modern anlamlarına doğru geçiş süreci yaşamıştır. Ortaçağ döneminde yaşanan bazı gelişmeler sivil toplum olgusunun günümüz modern anlamlarına geçişin başlangıcı olarak kabul edilmektedir (Kılıç, 2012: 18). Dini yönetimlerin oldukça baskın olduğu bu dönemde sivil toplum olgusu, seküler bakış açısı doğrultusunda anlam kazanmaya başlamıştır (Karataş, 2008: 12). Özellikle feodalizm yönetiminde olan toplulukların kentleşme olgusu ile tanışması sonucu sivil toplum özerk toplumsal yapıyı ifade eder hale gelmiştir (Kılıç, 2012: 18). Karataş (2008), 1215 yılında Magna Carta belgesi ile halkın kral karşısında yazılı bir antlaşma ile bazı haklar elde etmesini ilk görünür sivil toplum olgusu olarak değerlendirmiştir.

Zamanla değişime uğrayan sivil toplum olgusu, Güvendi (2017: 8)'e göre modern olarak ilk kez 1700'lü yıllarda insanların toplumsal yapı olarak nasıl yaşayacaklarını belirlemeye yönelik olarak Batı Avrupa'da doğmuştur. Bu durum sivil toplum kavramının toplumun kendilerini yöneten devletten bağımsız, devlet yönetimini dengeleyen bir toplumsal olgu olarak ifade edilmesidir. Sivil toplum olgusu, toplumsal bir araya geliş, gönüllü hareket etme, hak elde etme noktasında baskı mekanizması olma, devletin hareketlerini etkileme ve yönlendirme, devlet dışındaki toplumu ifade etmektedir (Kanılmaz, 2017:4; Aslan, 2010: 194). Bu tanım günümüzdeki modern sivil toplum olgusunu tanımlamaktadır. Sivil toplum kavramı günümüzün çok önemli bir olgusudur. Toplumu ilgilendiren her konuda söz sahibi olan günümüz sivil toplum olgusu beraberinde yeni bir oluşumu meydana getirmiştir. Bu oluşum Sivil Toplum Kuruluşlarıdır.

Sivil Toplum Kuruluşları (STK) da sivil toplum kavramı gibi bir çok tanımı olan bir olgudur. Sivil toplum kuruluşları, Kanılmaz (2017:31)'e göre hükümet dışı kuruluşlar olarak ifade edilmiştir. Yazar burada dikkat edilmesi gereken kelimelerin yanlış anlaşılması noktasıdır. Hükümet dışı ile ifade edilen olgu hükümet karşıtı olarak algılanmamalıdır. Bu nedenle sivil toplum kuruluşlarının birçok ismi bulunmaktadır. Bunlardan bazıları Sivil toplum örgütleri, özel gönüllü kuruluşlar ve üçüncü sektördür (Kanılmaz, 2017: 31). Karataş (2008:27), Sivil Toplum Kuruluşlarını, alt yapısında sivil toplumun yer aldığı, devletten bağımsız örgütlenmeler ve ya özel sektör oyuncularını ifade etmektedir. Kılıç (2012:32) ise devlet ve ekonomi dışında faaliyet gösteren örgütlenmeler olarak STK'ları tanımlamaktadır. Buradan hareketle STK'ların, toplumun kendini yönetenlerden bağımsız olarak bir araya gelerek gönüllü şekilde örgütlenmesi olarak ifade edilmesinde bir sakınca yoktur (Talas, 2011: 391). Sivil toplum kuruluşları kamu sektörü ile özel sektör arasında kalan özerk bir sektördür (Kılıç, 2012:32). Sivil toplum kuruluşları; sosyal hizmetler, politik konular, ekonomik ve kültürel faaliyetler gibi alanlarda aktif şekilde görev alırlar. Kanılmaz (2017: 32)'e göre sivil toplum kapsamında çalışan her örgütlenme STK değildir. Nitekim STK olmanın da şartları vardır. Kar amacı gütmeyen ve faydacılık ilkesi ile çalışan, sivil toplumu bilinçlendirme adına gönüllülük ilkesiyle bir araya gelen kişilerin oluşturması şartlardan birkaçıdır. STK'lar Karataş (2008:28)'e göre sivil toplumu oluşturan üç temel unsurdan birisidir. Bu üç temel unsur Şekil 2 de gösterildiği gibi kendi aralarında sürekli çok yönlü etkileşim halindedir.

Şekil 2. Sivil Toplumu Oluşturan Üç Temel Unsur

Kaynak: Tosun (2002:43)'den aktaran: Karataş, 2008:28

Sivil toplum kuruluşları temsilci kurumlardır. Sivil toplumun isteklerini kamu ya da özel sektöre iletir, sonuç alana kadar mücadele ederler (Talas, 2011: 392). STK'lar sendikalar, vakıflar, dernekler, dini topluluklar gibi yapılarıdır (Kanılmaz, 2017:33). STK'lar yerel düzeyde hizmet verdiği gibi uluslararası düzeyde de hizmet verebilmektedir. STK'ların çalışma alanları incelendiğinde çevre, sağlık, haklar, girişimler ve eğitim gibi sivil toplumun ihtiyacı olan her alanda hizmet verdikleri görülmektedir. STK'ların bazı temel özellikleri vardır. Bu özelliklerin bilinmesi STK'ların tanınması adına önemlidir. Özetle STK'ların özellikleri;

1. STK'lar gönüllülük ilkesi ile bir araya gelen bireylerden oluşan kuruluşlar,
2. STK'lar kar amacı gütmeyen kuruluşlar, (Gelir elde ederler ancak üyeler ücret almaz, gelirler amaca yönelik kullanılır)
3. STK'lar kendi kendini yöneten özerk kuruluşlar,
4. STK'lar yasal ve insan haklarına duyarlı kuruluşlar,

olarak ifade edilebilir (Özan, Polat ve Şener, 2015: 60; Kanılmaz, 2017:35).

1.3. Eğitim Sistemi ve Sivil Toplum Kuruluşları İlişkisi

Devletler, içerisinde yaşayan sivil toplumun kültür ve normlarını aktarmak için bir milli eğitim sistemi kursalar da devletin yaşaması için ihtiyaç olan nitelikli bireylerin eğitimi de milli eğitim sistemine dâhil edilmektedir. Sanayileşme ve küreselleşme ile birlikte artan işgücü ihtiyacı milli eğitim sistemi ile sivil toplumdaki karşılanmaktadır. Bu eğitim sistemi işgücünü oluşturan bireylerin düzenli, itaatkâr, mekanik bir sistemde hareket etmesini sağlamayı hedeflemektedir. Bu durum sivil toplumda bazı kesimlerde özgürlükçü düşünce oluşmasına zemin hazırlamıştır. Bu düşünce ile bir araya gelen hak savunucu rol üstlenen STK'lar doğmaya başlamıştır.

Eğitim sistemi ile STK'lar arasında oldukça önemli ilişkiler bulunmaktadır. Eğitim planlı ve sistemli olarak okul adı verilen toplumsal yapılarda verildiği gibi diğer toplumsal yapılarda da (Aile, cemaat, STK vb.) varlığını sürdürmektedir (Karataş, 2008: 2). Eğitim sisteminin yapısal taşı olan okullar sivil toplum içinde yönetenler (devlet) tarafından oluşturulan yapılandırılmış kurumlardır. Her ne kadar yapılandırılmış olsa da okullar içerisinden çıktığı sivil toplumun izlerini taşımaktadır. Eğitim sistemi ile bireylere verilen eğitimler doğrudan toplumu etkilemektedir. Bu nedenle bireylerin eğitimleri toplumların geleceklerine yön vermektedir. Etkilenen sivil toplum ile eğitim sistemi sürekli etkileşim halindedir.

Bir toplumun eğitim sistemi oluşturulurken ve tartışılırken mutlaka sivil toplum tarafından müdahaleler, yönlendirmeler ve katkılar sunulmaktadır. Çünkü eğitim sisteminin bireylere sunacağı müfredat, konular ve sorumluluklar doğrudan topluma geri dönecektir. Sivil toplum olgusu ise bu konuda önemli bir paydaştır. Sivil toplum kavramı, bireyin ve bireylerin oluşturduğu toplumun "birlikte, barış içinde, özgürce yaşama" becerisini kazanma amacı güderken eğitim sisteminden bağımsız olması beklenemez. Sivil toplum ile eğitim sistemi iç içe geçmiş olgular bütünüdür. Her ne kadar farklı görünse de iki olgu da toplumun gelişimini, eğitilmesini, yaşam kalitesini arttırmayı amaçlamaktadır (Güvendi, 2017: 15). Eğitim sistemi ve sivil toplumun ilişkisi Tablo 1 de sunulmuştur.

Tablo 1. Eğitim Sistemi ve Sivil Toplum İlişkisi

Eğitim Sistemi	Sivil Toplum
Bireyi esas alarak toplumsal iyi oluşu hedefler. Her bireyin eğitim almasını hedefler. Eğitimde yoksulluk ile mücadele eder, okullaşma oranının artması adına çalışmalar planlar. Demokratik, özgür düşünen bireylerin eğitimi için gerekli adımlar atar.	Toplumsal iyi oluş için bir araya gelir. Toplumda sınıfsal farklar olmasını reddeder. Toplumda yoksulluk ile mücadele eder, bireylerin ve toplumun refahı için çalışmalar planlar. Kendini ve düşüncelerini rahat ifade edebilen, özgür demokratik bir toplum için gerekli adımlar atar.

Kaynak: Güvendi, 2017: 15-17.

Görüldüğü üzere eğitim sistemi ve sivil toplum olgusu ne kadar farklı görünse de birbiri içine geçmiş bir sistemdir. İşte bu noktada sivil toplum kuruluşları bu görüşleri, talepleri devlete iletmekle ve sivil topluma kazandırmakla görevli gönüllü kuruluşlardır (Kahraman ve Karip, 2019:714).

STK'ların en fazla faaliyet gösterdikleri alanlardan birisi de eğitimdir (Karataş, 2013: 64). Eğitim alanında hizmet veren sivil toplum kuruluşları dayanışma ve yardımlaşma temelli yapılardır. Özellikle 2000'li yıllar sonrası eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması, meslek eğitimlerinin yaygınlaşması, aileler eğitim verilmesi gibi birçok eğitim alanında önemli rol almaktadır (Karataş, 2013: 64). STK'ların daha fazla söz sahibi olması, sivil toplumdan STK'lara önemli oranda destek gelmesi devletleri STK'lar ile işbirliğine zorlamaktadır.

1.4.Türk Eğitim Sistemi İçerisinde Yer Alan Sivil Toplum Kuruluşları

Türkiye'de faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının büyük bir bölümünün doğrudan olmasa da eğitim ile ilgili çalışmaları bulunmaktadır (Karataş, 2008: 76). STK'lar sivil toplumun vazgeçilmez bir üyesi olan eğitim sistemine yönelik çalışmalarını sunarak toplumsal yapının talep, istek ve önerilerine dikkat çekmektedir (Özan vd., 2015: 61). Türkiye'de 2000'li yıllara yaklaşırken sivil toplum kuruluşları oluşumları oldukça hız kazanmıştır. Güvendi (2017: 46)'a göre; Türkiye'de sivil toplum kuruluşu olarak faaliyet gösteren ve türleri vakıf, dernek, sendika, kooperatif, dini kurum ve kuruluş, platform ve girişim gibi farklı isimlerde çok sayıda sivil yapılar vardır. Türkiye'de eğitim alanında hizmet veren STK'ların büyük çoğunluğunu dernek ve vakıflar oluşturmaktadır.

1.4.1.Okul Aile Birlikleri

1946 yılında gerçekleştirilen 3.Millî Eğitim Şurasında alınan öneri kararı doğrultusunda okullarda oluşturulan bir sivil toplum kuruluşudur. Okul aile birliklerinin görevleri 2012 yılında çıkarılan Millî Eğitim Bakanlığı Okul-Aile Birliği Yönetmeliği'nde;

- Öğrencilerin, Türk millî eğitiminin genel ve özel amaçları ile temel ilkeleri ve millî manevi değerler doğrultusunda yetiştirilmeleri için okul yönetimi, öğretmenler, veliler ve ailelerle iş birliği yapmak.*
- Okulun amaç ve hedeflerinin gerçekleştirilmesine, eğitimde kalite ve başarı için okulun stratejik plan çalışmalarına ve uygulamasına destek olmak, eğitimde fırsat eşitliğine imkân vermek ve öğretmenler kurulunca alınan kararların uygulanmasını desteklemek amacıyla velilerle iş birliği yapmak.*
- Öğrencilerin başarısını artırmak amacıyla okul yönetimince planlanan kurs, sınav, seminer, müzik, tiyatro, spor, sanat, gezi, kermes ve benzeri eğitim faaliyetlerinin düzenlenmesine katkı sağlamak.*
- Okul yönetimiyle iş birliği yaparak eğitim ve öğretim faaliyetleri dışındaki zamanlarda okulun derslik, spor salonu, kütüphane, laboratuvar ve atölyeleri gibi eğitim ortamlarının değerlendirilmesine katkı sağlamak.*
- Okulun ihtiyaçlarını karşılamak için mal ve hizmet satın almak, bu hizmetlere ilişkin sosyal güvenlik primi, vergi ve benzeri ödemelerin yapılmasını sağlamak.*
- Millî bayramlar, belirli gün ve haftalar ile kültürel yarışmaların düzenlenmesi giderlerine katkıda bulunmak.*
- Okula yapılan ayni ve nakdi bağışları kabul ederek kayıtlarını tutmak, sosyal, kültürel etkinlikler ve kampanyalar düzenlemek, şartlı bağışları amacına uygun olarak kullanmak.*
- Kantin ve benzeri yerleri işletmek veya işletmek.*
- Okul yönetimi ile iş birliği yaparak, imkânları yeterli olmayan öğrencilere maddi ve manevi destek sağlamak, aynı amaçla kardeş okullara da katkıda bulunmak.*
- 28/8/2007 tarihli ve 26627 sayılı Resmî Gazete' de yayımlanan Okul Servis Araçları Hizmet Yönetmeliği'nde belirtilen yükümlülükleri yerine getirmek.*
- Eğitim ve öğretimle ilgili kurumlar ve sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği yapmak.*
- Eğitim ve öğretimi geliştirmek amacıyla oluşturulan çalışma komisyonlarına katkı sağlamak.*
- Ulusal ve uluslararası projelere katılmak ve proje amaçlarının gerçekleşmesine katkıda bulunmak.*
- Eğitim ve öğretimle ilgili diğer etkinliklere destek olmak.*

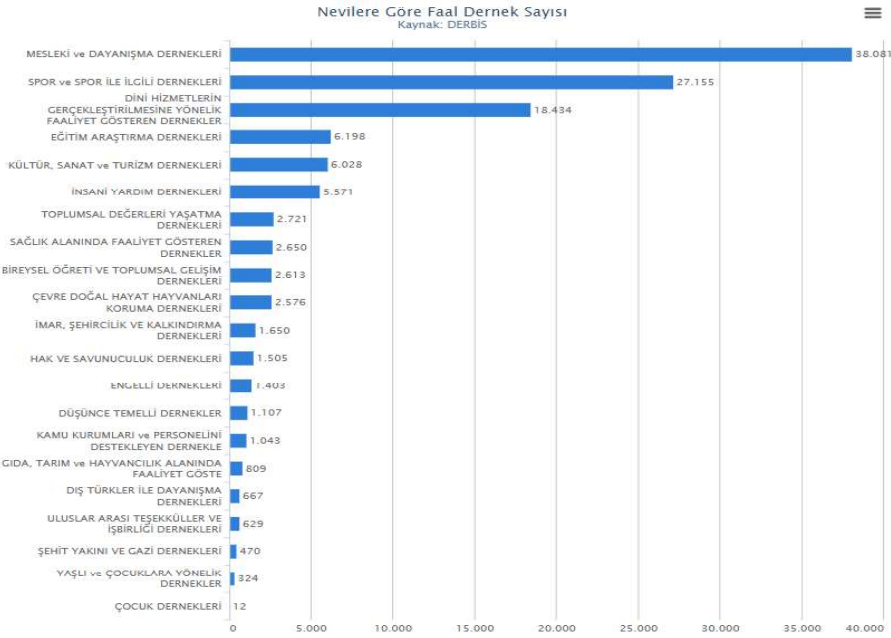
olarak ifade edilmiştir. Okul aile birliklerinin yönetimi okul yönetiminden bağımsız olarak yürütülmektedir. Okul aile birlikleri genel kurul, yönetim kurulu ve denetleme kurulu üzere üç kuruldandır. Üyeleri tamamen gönüllü olan bu birlik eğitim alanında somut hizmetler sunan STK'lardan birisidir.

1.4.2. Dernekler

5253 sayılı Dernekler Kanunu'na göre (2004) dernek; “*Kazanç paylaşma dışında, kanunlarla yasaklanmamış belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere, en az yedi gerçek veya tüzel kişinin, bilgi ve çalışmalarını sürekli olarak birleştirmek suretiyle oluşturdukları tüzel kişiliğe sahip kişi toplulukları*” olarak ifade edilmektedir.

Türkiye dernekler bakımından oldukça zengin bir yapıya sahiptir. Farklı alanlarda oldukça fazla sayıda dernek bulunmaktadır. Sivil toplum olgusu adına faaliyet gösteren bu yapılar Türkiye’de İçişleri Bakanlığına bağlı olarak hizmet vermektedir (Karataş, 2008: 78-79). T.C. İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü (STİGM) resmi sitesi incelendiğinde 24.12.2020 tarihi itibarıyla Türkiye’de faaliyet gösteren toplam dernek sayısının 120.603 olduğu görülmektedir (STİGM, 2020). Bu derneklerin faaliyet alanlarına göre dağılımları Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2. Türkiye’de Faaliyet Gösteren Derneklerin Faaliyet Alanlarına Göre Dağılımı

Kaynak: T.C. İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, 2020

Veriler incelendiğinde Türkiye’de faaliyet gösteren dernek sayısının oldukça fazla olmasına rağmen doğrudan eğitim alanında faaliyet gösteren derneklerin sayısının az olduğu görülmektedir. Eğitim araştırma derneklerinin tüm dernekler içerisindeki oranı ise yaklaşık % 5,14’tür. Güvendi’nin (2017: 46) 2017 yılına yapmış olduğu çalışmada Türkiye’de faaliyet gösteren dernek sayısı 109.497 iken doğrudan eğitim alanında faaliyet gösteren dernek sayısı 6.077 ve eğitim derneklerinin tüm dernekler içerisindeki oranının ise % 5,54 olduğu belirtilmektedir. İki veri kıyaslandığında 2017 yılından sonra doğrudan eğitim alanında faaliyet gösteren dernek oranının düştüğü görülmektedir.

Dernekler, STK’ların vazgeçilmez yapılarından birisidir. Türk Eğitim Sistemi içerisinde dernekler birçok hizmeti bulunmaktadır. Öğrenciler, öğretmenler, veliler ile ilgili dernekler olduğu gibi; araştırma, projeler, platformlar ile ilgili çalışmalar yapan dernekler Türk Eğitim Sistemi içerisinde yer almaktadır. Eğitim ile ilgili faaliyet gösteren dernekler, içerisinde geldikleri sivil toplumun eğitimden taleplerini eğitim sistemine aktarmaktadır. Bunun dışında eğitim alanındaki derneklerin öğrenciler burs sağlama, barınma imkânı sağlama, yeme-içme, okul yaptırma, öğrenciler için sosyal, sportif ve kültürel çalışma alanları oluşturma gibi alanlarda oldukça fazla katkıları bulunmaktadır.

1.4.3. Vakıflar

Vakıflar derneklerden farklı olarak mülk esasına dayalı olan bir sivil toplum yapısıdır. İnsanların gönüllü olarak bir araya gelmesiyle oluşan bu kurumlar bir malın (mülkün) belirli bir amaç için kullanılması ve tahsis edilmesini ifade etmektedir (Karataş, 2008: 79). Vakıfların kurulma ve yürütme işlemleri 5737 sayılı Vakıflar Kanunu çerçevesinde yapılmaktadır. Güvendi (2017: 49-50)’e göre 2016 yılında Türkiye’de hizmet veren vakıf sayısı 4.979 olmakla birlikte eğitim alanında hizmet veren vakıf sayısı ise 1.478’dir. Bu durumda Türkiye’de faaliyet gösteren tüm vakıfların yaklaşık %30’u eğitim ile ilgili çalışmalar yapmaktadır. Ancak isminde eğitim geçen

vakıfların sayısı 1.478 olarak ifade edilmektedir (Güvendi, 2017: 50). Bu vakıflara doğrudan eğitim alanında faaliyet gösteren vakıflar denilebilir. Eğitim alanında hizmet veren vakıflar da tıpkı dernekler gibi eğitim alanında farklı çalışmalar yapmaktadır. Ancak genel olarak öğrencilere burs verme, yatılı barınma imkânları sağlama, eğitsel faaliyetler düzenleme, aile eğitimleri gibi alanlarda çalışmalar yapmaktadır. Türkiye’de faaliyet gösteren bazı vakıflara; Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı, Anne Çocuk Eğitim Vakfı, Çağdaş Eğitim Vakfı, Türkiye Can Çocuklar Eğitim Koruma ve Yaşam Vakfı, Milli Eğitim Vakfı, Türkiye Eğitim Vakfı, İlköğretim Okullarına Yardım Vakfı, Öğretmen Akademisi Vakfı, Türkiye Üstün Zekâlı ve Dahi Çocuklar Eğitim Vakfı örnek olarak gösterilebilir.

1.4.4. Sendikalar

Türk Milli Eğitim Sisteminde yer alan bir başka önemli sivil toplum kuruluşu da sendikalar. Sendikalar; 2821 Sayılı Sendikalar Kanunu’na ve 4688 Sayılı Kamu Kamu Görevlileri Sendikaları Kanunu’na göre kurulan; aynı iş alanlarında görev yapan kişilerin maaş, çalışma şartları, sosyal güvenlikleri, eğitimleri gibi alanlarda haklarını korumayı ve çıkarlarını artırmayı amaçlayan sivil toplum kuruluşlarıdır (Karataş, 2008:79). Türk Milli Sisteminde yer alan öğretmen, memur ve işçi sendikaları, özellikle 1990’lı yıllardan sonra kurulmaya başlamış ve son yıllarda daha fazla kazanımlar elde etmektedir. Bir milyonun üzerinde sayıya ulaşan öğretmen camiası için sendikalar önemli hak savunucularıdır. Sendikalar sadece öğretmen, memur ve işçi için değil, sivil toplumu ilgilendiren eğitim politikaları içinde önemli görevler üstlenmektedir.

14.12.2020 tarihi itibarıyla resmi kaynaklara göre Türkiye’de 23 eğitim sendikası yer almaktadır. Üye sayıları yüksek olan bazı sendikalara Eğitim Bir-Sen:428.571, Türk Eğitim-Sen:213.496, Eğitim Sen:74.785, Eğitim-İş:51.575 örnek verilebilir (4688 Sayılı Kamu Görevlileri Sendikaları ve Toplu Sözleşme Kanunu Gereğince Kamu Görevlileri Sendikaları ile Konfederasyonların Üye Sayılarına İlişkin 2020 Eylül İstatistikleri Hakkında Tebliğ, 2020).

1.4.5. Girişimler

Sivil toplum bağlamında girişimler, belirli bir amaca uygun olarak toplumsal çerçevede eylemlere geçmek olarak ifade edilebilir. Özellikle STK penceresinde girişimler doğrudan sivil toplum yapısı olarak tüzel bir kişiliğe bürünmezler. Girişimler sayesinde eğitim sisteminde toplumsal algı ve bakış açıları oluşmakta bu sayede diğer eğitim alanında faaliyet gösteren STK’lar harekete geçmektedir (Karataş, 2008: 80).

1.4.6. Platformlar

Platformlar da girişimler gibi doğrudan tüzel kişiliğe sahip sivil toplum yapıları değildir. Eğitim alanındaki platformlar eğitim alanında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının bazılarının bir araya gelerek oluşturdukları yapıları ifade etmektedir (Karataş, 2008: 80).

2.SONUÇ

Bu çalışmada Türk Eğitim Sisteminde faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının rolleri ve katkıları incelenmiştir. Eğitim bir toplumun ve milletin vazgeçilmez, ötelenemez, göz ardı edilemez bir boyutunu ifade etmektedir. Eğitim toplumların kendisini diğer toplumlardan farklı kılan kültür, gelenek ve görenek, yaşam tarzları, tarihleri, dilleri ve inançları gibi kavramları gelecek nesillere aktaran bir olgudur. Bireyin dünyaya gelmesiyle başlayan eğitim olgusu bireyin yaşamında önemli yer kaplayan “okul” adı verilen toplumsal yapılarda devam etmektedir. Okullar içerisinde yer aldıkları toplumun yansımalarıdır. Eğitim okullarda gelişmiş güzel verilemeyecek kadar değerli bir olgudur. Bu nedenle her toplumun kendine özgü milli eğitim sistemi vardır. Milli eğitim sistemleri toplumların temsilcileri olan yöneticileri tarafından oluşturulan sistemsel bir olguyu ifade etmektedir. Türk Eğitim Sistemi de Türk milli değerlerini, kültürünü, normlarını, tarihini ve sosyal yapısını içeren sistemdir. Türk Eğitim Sisteminde yer alan sivil toplum kuruluşlarını kavramak adına çalışmada öncelikli olarak sivil toplumun ne olduğuna değinilmiştir.

Sivil toplum kavramının zamana ve döneme göre değişkenlik gösterdiği görülmüştür Eski Yunan döneminden Aristo’ya kadar uzanan ve başlangıç noktasının burası olduğu düşünülen bu kavram günümüze kadar çeşitli şekillerde tanımlanmıştır. Sivil toplum olgusu incelendiğinde önceleri klasik evre olarak ifade edilen sivil toplum-devlet ayrılığı olarak, daha sonra devlete karşı bağımsızlıkların savunulduğu ve kendini kabul ettirdiği dönem olarak, sonrasında devlet karşısında güçsüz konumda kalmış olan olarak ve günümüz anlamıyla devletten bağımsız olma durumu olarak tanımlandığı görülmüştür (Aslan, 2000’den aktaran Karataş, 2008: 16). Günümüz tanımlarına 1700’lü yıllar sonrasında kavuşan sivil toplum olgusu, sivil toplum kuruluşlarını tanımlamak ve kavramak adına oldukça önem arz etmektedir. Sivil toplum ve eğitim sistemi kavramlarının tanımlanmaları ve analiz edilmelerinden sonra bu iki kavramın birbirleri ile ilişkileri ele alınmıştır. Eğitim sistemi ve sivil toplumun, birbiri ile son derece bağlı birbirini etkileyen olgular olduğu görülmüştür. Sivil toplumlar eğitim sistemlerine şekil

verirken eğitim sistemleri de sivil toplumları şekillendirmektedir. Her iki kavramın da içinde buldukları toplumun daha iyi şartlara gelmesini, gelişmesini, ilerlemesini arzu etmekte olduğu görülmüştür. Sivil toplumun içerisinde yer alan yapılardan birisi de sivil toplum kuruluşlarıdır. Sivil toplumun içerisinde gönüllü olarak, belirli hedeflere ulaşmak adına faaliyet gösteren yapılara STK denilmektedir. STK'ların birçok alanda hizmet verdiği ve bunlar içerisinde eğitim alanında yer alan STK'ların oldukça fazla katkıları ve rolleri olduğu görülmüştür. STK'ların içerisinde doğrudan eğitimle ilgili faaliyet gösteren kuruluşlar fazla sayıda olmasa da hemen hemen her STK'nın bir şekilde eğitim ile ilgili faaliyeti olduğu yapılan incelemelerde görülmüştür.

Türk Eğitim Sistemi'nde yer alan STK'ların büyük çoğunluğunu okul aile birlikleri, dernekler, vakıflar ve sendikalar oluşturmaktadır. Okul aile birlikleri sivil toplumun eğitim sistemine doğrudan katılabildiği ve yakinen izleyebildiği oluşumlardır. Okul aile birliklerinin eğitim sistemi içerisinde önemli bir yere sahip olduğu, okulun ekonomik, sosyal, sportif ve kültürel faaliyetlerinde oldukça fazla rol aldığı görülmüştür. Bu yapılardan önemli oluşumlardan olan dernekler incelendiğinde doğrudan eğitim alanında faaliyet gösteren derneklerin oranının (%5,14) oldukça düşük olduğu görülmüştür. Vakıflarda ise derneklere göre daha fazla eğitim alanında oluşumlar olduğu (%30) ortaya konulmuştur. Dernek ve vakıfların genellikle öğrencilere burs sağlama, yatılı eğitim hakkı tanıma, yeme-içme konusunda destekler sunma, sosyal, sportif ve kültürel faaliyetler organize etme gibi birçok alanda çalışmalar yaptıkları görülmüştür. Sendikaların Türk Eğitim Sistemi'nde oldukça önemli bir yere sahip olduğu görülmüştür. Sendikaların eğitim sistemindeki öğretmen, memur ve işçilerin; maaş, ücret, izin, sosyal haklar gibi alanlarda beklentilerini, taleplerini ve isteklerini sivil toplumu yönetenlere (hükümet) iletmesi nedeniyle rolleri ve katkıları oldukça fazladır. Eğitim sisteminde yer alan öğretmen, memur ve işçilerin sendikalaşma oranının (%67) yüksek olduğu da ortaya çıkmaktadır (MEB Okul Aile Birliği Yönetmeliği, 2012; T.C. İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, 2020).

KAYNAKLAR

- 4688 Sayılı Kamu Görevlileri Sendikaları ve Toplu Sözleşme Kanunu Gereğince Kamu Görevlileri Sendikaları ile Konfederasyonların Üye Sayılarına İlişkin 2020 Eylül İstatistikleri Hakkında Tebliğ. (2020). T.C. Resmi Gazete. (34234, 4 Eylül 2020). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/09/20200904-11.pdf>
- Aslan, S. (2010). Sivil toplum: Kavramsal değişim ve dönüşüm. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(33),188-212.
- Çelen, F. K., Çelik, A. ve Seferoğlu, S. S. (2011, Şubat). Türk eğitim sistemi ve PISA sonuçları. *XIII. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri* (2-4 Şubat 2011). Malatya: İnönü Üniversitesi.
- Dernekler Kanunu. (2004). T.C. Resmi Gazete. (25649, 23 Kasım 2004). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/11/20041123.htm>
- Dikeçligil, F. B. (2012). Aileye dair kabullerin ezber bozumu. *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 8(31), 21-52.
- Güvendi, M. F. (2017). *Eğitim alanında faaliyet gösteren yerel sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarının ve sorunlarının incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Kahraman, H. ve Karip, E. (2019). Türkiye’de sivil toplum kuruluşlarının eğitim politikalarına etkileri. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(3), 709-722.
- Kanılmaz, A. (2017). *Sivil toplum örgütleri ve halkla ilişkiler çalışmaları: Türk Eğitim Gönüllüleri Vakfı (TEGV) örneği*. (Yüksek lisans tezi). İstanbul Aydın Üniversitesi, İstanbul.
- Karataş, İ. H. (2008). *Türk eğitim sisteminde sivil toplum kuruluşları: Konumları ve işlevleri*. (Doktora tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Kılıç, P. N. (2012). *Türkiye’de eğitim alanında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının halkla ilişkiler uygulamaları*. (Yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Milli Eğitim Bakanlığı Okul-Aile Birliği Yönetmeliği.(2012). T.C. Resmi Gazete. (28199, 09 Şubat 2012). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/02/20120209-6.htm>
- Milli Eğitim Temel Kanunu (1973). T.C. Resmi Gazete, (14574, 14 Haziran 1973). <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/14574.pdf>
- Özan, M.B., Polat, H. ve Şener, G. (2015). Sivil toplum kuruluşlarının eğitimdeki yeri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(1), 59-70.
- T.C. İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü (STİGM). (2020, Aralık 14). <https://www.siviltoplum.gov.tr/derneklerin-faaliyet-alanlarına-gore-dagilimi>
- Talas, D. (2011). Sivil toplum kuruluşları ve türkiye perspektifi. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, (29), 387-401.
- Yaşar Ekici, F. (2014). Türk aile yapısının değişim ve dönüşümü ve bu değişim ve dönüşüme etki eden unsurların değerlendirilmesi. *The Journal of Academic Social Science Studies (JASSS)*, (30), 209-224.
- Yeşilyaprak, B. (2012). *Eğitimde rehberlik hizmetleri*. Nobel Yayıncılık.